

interessant is vanwege de presentatie en het gepresenteerde. We zien niet alleen een groeiend bedrijf, waarbij een enkele lage traditionele vierkante schoorsteenpijp wordt vervangen door meerdere hogere exemplaren, maar bijvoorbeeld ook de opkomst van nieuwe vormen van transport, terwijl de siertuin en de flanerende burgers op straat uit beeld verdwijnen. Met dit materiaal is veel meer te doen!

Een andere recente publicatie waarin beeld sterk centraal staat betreft het nog bestaande (voormalige) onroerend erfgoed van de familie Blijdenstein. De Twentse publicist Ronald Jansen die – dapper – al enkele publicaties in eigen beheer rond de Twentse textiel op zijn naam heeft staan, heeft een dozijn landgoederen plus de diverse villa's en andere gebouwde overblijfselen gerelateerd aan de familie in beeld gebracht. Elke fotoreportage wordt voorafgegaan door een inleiding waarin een natuur- en bouwkundige beschrijving van het object en de geschiedenis ervan gegeven wordt, naast in sommige gevallen details over bewoning en bewoners. De beeldverhalen bestaan grotendeels uit eigen recente opnames, aangevuld met historisch materiaal. Een goede verklaring van de betrokkenheid van veel Twentse textielondernemers bij boeren en 'buuten' is in deze opzet niet te verwachten (de mogelijkheid tot woeste grondverwerving als gevolg van de markeverdeling rond het midden van de negentiende eeuw is vermoedelijk van invloed geweest), evenmin als een goed inzicht in het beheer en gebruik van de buitens. Zijn er trends te signaleren wat betreft architectuur en landschapsinrichting? Wat was de rol van de opdrachtgevers en wie waren daar verder bij betrokken? Wat was de invloed op landschap en natuur? Speelde rendement nog een rol? Enzovoort. Desalniettemin geven de inleidingen soms aardige indrukken, vooral door het opvoeren van herinneringen van (kinderen van) bewoners én personeel en krijgen we een indruk van het dagelijkse leven van de opeenvolgende bewoners. Daarbij is ook enige aandacht voor de bedrijven. De uitgave is wel erg eenvoudig opgemaakt en de beelden zijn lang niet alle even spannend en goed van kwaliteit. Een goede eindredactie en wijze zelfbeperking hadden de uitgave goed gedaan. Het boek eindigt met opnieuw een pleidooi voor een goed behoud en beheer van deze tastbare herinneringen als onderdeel van het Twentse textielverleden. De uitgave geeft hiervoor – na Jansens eerdere *Stoom afblazen* uit 2008 – een goede ondersteuning.

Giel van Hooff
TU Eindhoven

David Crouch, *The English Aristocracy, 1070-1272. A Social Transformation* (New Haven, Conn.: Yale University Press, 2011) 356 p. ISBN 978-03-0011-455-3.

Over de sociale transformatie van de Europese samenleving in de centrale Middeleeuwen hebben historici reeds veel geschreven. David Crouch snijdt in *The English Aristocracy* dan ook geen onbekend onderwerp aan. Hij geeft echter wel een nieuwe verklaring voor deze omwenteling: 'The key event was when unconscious aristocracy (a social élite definable by modern historians) became nobility (a self-conscious and privileged social élite identifiable to contemporaries) and forced the rest of society to accommodate itself to that fact' (xv). In tegenstelling tot oudere theorieën over de feodalisering van de samenleving zoekt hij dus geen verklaring in een combinatie van politieke, economische, sociale, militaire en religieuze factoren.

De jaren tussen 1180 en 1230 waren volgens Crouch cruciaal voor de transformatie van de Engelse samenleving. In deze periode gingen de ridders een sociale groep vormen die als adellijk werd beschouwd. Ze werden zich bewust van hun nieuwe status en gaven daaraan op materiële en ideologische wijze gestalte. Vanaf het einde van de twaalfde eeuw werd adeldom gedefinieerd door een ridderlijk ethos en adellijke cultuur, die de edelen zelf hadden voortgebracht. De gevolgen van de vorming van een zelfbewuste, gesloten adel voor de samenleving zijn het onderwerp van deze studie.

Als gevolg van het feit dat ridders per definitie ook als edelen werden gezien, tekenden er zich binnen de Engelse adel nieuwe statusverschillen af. De *earls* (baronnen), *bannerets* (ridders) en *squires* manifesteerden zich als afzonderlijke sociale groepen. Deze adellijke hiërarchie kristalliseerde zich geleidelijk tussen 1170 en 1272. Crouch maakt vervolgens de meer gewaagde claim dat rond 1300 de samenleving als geheel zich meer bewust was geworden van sociale verschillen. De overige sociale groepen definieerden zich in oppositie tot de adel, waardoor de laatmiddeleeuwse samenleving gekenmerkt werd door een sociale gelaagdheid. Veranderende ideeën over adeldom waren de motor achter deze sociale transformatie.

Crouch beperkt zich tot de aristocratie wat betreft de gevolgen van het mechanisme van sociale afgrenzing. De analyse richt zich op de rechten en plichten die de adellijke status met zich meebrachten en de gedragscodes en symbolen die met adeldom waren verbonden. Hij put hiervoor uit zijn grondige kennis van de relevante administratieve bronnen, kronieken en literaire teksten. Het accent ligt op de leefwereld van de magnaten, de absolute top van de Engelse aristocratie, over wie hij drie decennia lang materiaal verzamelde. Hij behandelt achtereenvolgens hun relatie met de vorst, hun lokale machtsuitoefening, hun betrokkenheid bij de rechtspraak, de ridderlijke gedragscode, de sociale normen die gesteld werden aan edelen en, als laatste, de adellijke vroomheid.

Slechts enkele punten kunnen worden aangestipt uit het betoog. Ten eerste wordt op heldere wijze geïllustreerd hoe de Engelse magnaten hun lokale machtsbasis opbouwden. Deze was gebaseerd op de controle over gemeenschappen door ambten en verwantschapsnetwerken, waardoor ze minder stabiel was dan het erfelijke heerlijke gezag van edelen in Frankrijk. Ten tweede benadrukt Crouch dat geboorte en rijkdom niet voldoende waren om als edele erkend te worden. Even zo zwaar telde het tentoonspreiden van adeldom door gedrag, consumptie en statussymbolen. Hij spreekt van een adellijke habitus: het gedrag dat van edelmannen en -vrouwen werd verlangd. Via de habitus tracht hij tevens het 'gendered' gedrag onder edelen te traceren. De vrouwelijke adellijke gedragsvormen werden niet expliciet vastgelegd, zoals dat wel het geval was met de mannelijke ridderlijke gedragscode die in de late twaalfde eeuw ontstond. Ten slotte analyseert hij de adellijke vroomheid als vorm van sociale distinctie. Het gaat dan niet alleen om schenkingen aan kloosters en stichtingen van kapellen, maar ook om specifieke devotionele praktijken die edelen imiteerden van het vorstelijke hof.

De sociale transformaties die de West-Europese samenlevingen in de centrale Middeleeuwen kenmerkten, waren van supranationale aard. Er waren geen 'nationale' grenzen die de literaire en intellectuele uitwisseling van ideeën over adeldom en ridderschap belemmerden. In zijn analyse trekt Crouch daarom regelmatig vergelijkingen tussen de ontwikkelingen in Engeland en Frankrijk – wat gezien de dynastieke belangen van de Engelse vorsten op het Europese vasteland ook voor de hand ligt. Voor een systematische deconstructie van het debat over het ontstaan van de middeleeuwse

adel in Engeland en Frankrijk wordt de lezer echter verwezen naar zijn eerdere historiografische studie *The Birth of Nobility* (2005).

In *The English Aristocracy* behandelt Crouch toch vooral traditionele thema's uit de Engelse historiografie, zij het met een onconventionele blik. Zo ziet hij in de toenemende inspraak – de 'conciulaire rol' – van de magnaten aan het vorstelijke hof een voorbeeld van hun groeiend zelfvertrouwen en identiteit als een politieke speler met een eigen agenda. Na de Magna Carta raakte deze stem van de *peers* in het landsbestuur meer geformaliseerd. Voor buitenstaanders zijn dergelijke nieuwe interpretaties van de auteur niet altijd direct duidelijk, maar de studie biedt hun een uitdagende inleiding in de geschiedenis van de middeleeuwse Engelse aristocratie. Hoewel Crouch in de inleiding de hoop uitspreekt dat dit werk zijn laatste woord over het onderwerp zal zijn, zal zijn prikkelende bijdrage ongetwijfeld een belangrijke impuls geven aan het debat over de aristocratie van de centrale Middeleeuwen, in en buiten Engeland.

Arie van Steensel

Europees Universitair Instituut, Florenceu

R. Parthesius, *Dutch Ships in Tropical Waters. The Development of the Dutch East India Company (voc) Shipping Network in Asia 1595-1600* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010) 220 p. ISBN 978-90-5356-517-9.

M. Witteveen, *Antonio van Diemen. De opkomst van de voc in Azië* (Amsterdam: Pallas Publications, 2011) 404 p. ISBN 978-90-8555-046-4.

Het overzeese, Aziatische bedrijf van de Verenigde Oost-Indische Compagnie mag zich verheugen in steeds toenemende belangstelling van historici. Dit blijkt ook uit twee recent verschenen boeken, die vanuit geheel eigen invalshoek onderzoek doen naar de 'opkomst van de voc in Azië' gedurende de eerste helft van de zeventiende eeuw. Aan de hand van een kwantitatief-historisch perspectief onderzoekt Robert Parthesius in *Dutch Ships in Tropical Waters* de ontwikkeling van het scheepvaartnetwerk van de compagnie in Azië. Menno Witteveen onderzoekt in zijn biografie *Antonio van Diemen* aan de hand van een meer politiek-bestuurlijk perspectief de rol van de gouverneur-generaal in de vestiging en uitbreiding van de macht van de voc in Aziatische context. De invalshoeken en werkwijzen zijn zo verschillend dat het op het eerste gezicht kan voorkomen alsof de onderwerpen niets met elkaar van doen zouden hebben. Maar niets blijkt minder waar.

Parthesius probeert met zijn studie de missing link aan te leveren in de maritieme geschiedenis van de voc. Door met name het uitvoerige werk van Bruijn, Gaastra en Schöffner in het project *Dutch-Asiatic Shipping* is veel bekend over de intercontinentale scheepvaart van de voc tussen Europa en Azië. Over de omvangrijkere intra-Aziatische scheepvaart van de compagnie is minder bekend. Menno Leenstra en Robert Parthesius brengen daar verandering in met een uitgebreide database van meer dan 30.000 intra-Aziatische voc-scheepvaartbewegingen in de periode 1595-1660. Het is te hopen dat deze prachtbron spoedig online beschikbaar komt voor onderzoekers en publiek.

Het proefschrift van Parthesius is gebaseerd op deze database. Daarbij zijn de korte, lokale bewegingen uitgefilterd, waardoor ruim 11.000 bewegingen zijn over-